

2. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/74-4-4>

УДК 336.71: 336.225.2

Гладуш В.О.

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

Hladush Viktor

Private Higher Education Establishment “European University”

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНСЬКИХ БАНКАХ

У статті впровадження таких сучасних технологій як штучний інтелект та машинне навчання розглянуто у контексті визначення шляхів удосконалення фінансового моніторингу. Обґрунтовано, що вказані технології можуть значно підвищити ефективність виявлення підозрілих операцій за рахунок обробки великих масивів даних у реальному часі. Автоматизація процесів фінансового моніторингу допомагає знизити ризик людських помилок, скоротити час реагування на потенційні загрози і забезпечити своєчасне інформування відповідних органів. Встановлено, що автоматизація фінансового моніторингу виступає важливою умовою підтримки фінансової стабільності саме в умовах кризи, коли суттєво зростають ризики скоєння економічних злочинів. Доведено, що удосконалення фінансового моніторингу є невід’ємною частиною стратегічного розвитку банківської системи України.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, банківська система, фінансова стійкість, фінансова стабільність.

Постановка проблеми. Фінансовий моніторинг є критично важливою складовою банківської діяльності, оскільки він забезпечує прозорість фінансових операцій, попереджає незаконні дії та мінімізує ризики, пов’язані з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. У сучасному глобалізованому світі, де банківська система є ключовим елементом економіки, фінансовий моніторинг сприяє підтриманню стабільності та безпеки фінансових ринків. Особливого значення він набуває під час кризових ситуацій, таких як економічна нестабільність або війна, коли зростає ймовірність фінансових правопорушень. Удосконалення процесів фінансового моніторингу в банках підвищує їхню стійкість до різних видів фінансових злочинів і комплаєнс-ризиків. Крім того, моніторинг сприяє збереженню довіри клієнтів і міжнародних партнерів, що є основою для довгострокового розвитку банківської системи. Отже, фінансовий моніторинг є не лише регуляторною вимогою, але й інструментом зміцнення фінансової стійкості банків.

В умовах глобалізації фінансових ринків та посилення загроз легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, особливої актуальності набуває вдосконалення

системи фінансового моніторингу в банківському секторі України. Попри наявність нормативно-правової бази та імплементацію міжнародних стандартів, існуюча система фінансового моніторингу в українських банках характеризується низкою проблемних аспектів, що знижують її ефективність. Зокрема, потребують вирішення питання недостатньої автоматизації процесів моніторингу, відсутності уніфікованих підходів до оцінки ризиків, неповної відповідності внутрішньобанківських процедур міжнародним рекомендаціям FATF. Важливим викликом також залишається необхідність балансування між посиленням контрольних процедур та збереженням конкурентоспроможності банківських послуг. Це зумовлює потребу в комплексному дослідженні сучасного стану системи фінансового моніторингу та визначенні перспективних напрямів її модернізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансового моніторингу в банківській сфері присвячена значна кількість досліджень вітчизняних авторів. І. Бродська [1] досліджувала проблеми дотримання законодавства про фінансовий моніторинг бухгалтерами та аудиторами, а також виклики, з якими стика-

ються ці фахівці в контексті інституційної економіки. О. Вовехак, О. Йендоренко [2] працювали над удосконаленням системи фінансового моніторингу в українських банках, аналізували комплаєнс-ризиків та пропонували методи їх оцінювання. О. Гнаткович, Т. Овчиннікова, С. Смолінська [3] досліджували сучасний стан фінансового моніторингу в Україні та пропонували напрями для його покращення.

Г. Забчук, О. Іващук [4] аналізували ризики банківської системи України в умовах воєнного стану, розглядаючи фактори, що впливають на стабільність банків. М. Лучко [5] досліджував фінансовий моніторинг у контексті бухгалтерської та аудиторської практики в Україні, зокрема акцентував увагу на впровадженні відповідних стандартів і практик. О. Руда, О. Марценюк [6] аналізували діяльність банків у системі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і розглядали роль банків у запобіганні фінансовим злочинам.

Н. Ситник, Я. Пріцак [7] розглядали ризики та безпеку банківської системи України в умовах війни, акцентуючи на впливі війни на банківський сектор та його здатність функціонувати в кризовий період. Н. Ситник, Д. Фольгович [8] досліджували особливості фінансового моніторингу в період воєнного стану, зокрема зміни в нормативно-правовому регулюванні та вплив воєнного стану на фінансові інститути. М. Уткіна [9] провела ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні, відстежуючи еволюцію цього інституту та його роль у фінансовій системі країни.

С. Шелудько [10] досліджував моделі дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу в українське банківське право, вивчав, як міжнародні стандарти комплаєнсу впроваджуються в українську банківську систему. Л. Ширяєва, М. Бойко, О. Базутко [11] розробили методичний підхід до проведення фінансового моніторингу контрагентів у системі фінансово-економічної безпеки підприємств, що дозволяє оцінювати ризики співпраці з контрагентами.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є структурування ключових проблем та перспектив вдосконалення фінансового моніторингу в українських банках.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий моніторинг у банківській системі – це комплекс заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та протидію фінансовим злочинам, таким як відмивання коштів і фінансування тероризму. Основною метою цього процесу є забезпечення законності фінансових операцій і захист банків від залучення до протиправної діяльності. Моніторинг охоплює аналіз транзакцій, ідентифікацію клієнтів, оцінку ризиків та своєчасне реагування на підозрілі операції [1; 3; 8–10].

Цей процес регламентується національним законодавством та міжнародними стандартами, такими як Рекомендації FATF (Financial Action Task Force). Банки зобов'язані проводити постійний контроль за фінансовими операціями клієнтів з метою виявлення аномальних активностей, що можуть вказувати на незаконні дії.

До основних інструментів фінансового моніторингу належать автоматизовані системи, які аналізують великі обсяги даних та сигналізують про підозрілі операції.

Фінансовий моніторинг також відіграє важливу роль у забезпеченні довіри до банківської системи. Він сприяє мінімізації ризиків, захищає інтереси вкладників і партнерів, а також підтримує фінансову стабільність на національному та міжнародному рівнях. З огляду на зростання кількості фінансових злочинів, удосконалення процесів моніторингу залишається ключовим завданням для банківської системи України [4; 6–7; 11].

Слід розуміти, що процес фінансового моніторингу це постійно еволюціонуючи складова фінансової політики НБУ та комерційних банків, у зв'язку із стрімким розвитком фінансових технологій. Однак даний процес пов'язаний із певними проблемами в рамках вдосконалення системи фінансового моніторингу, ключові з яких відображені на нижченаведеній схемі (рис. 1).

Рис. 1. Ключові проблеми вдосконалення фінансового моніторингу в українських банках

Джерело: побудовано автором за [1–2; 5–6; 8–9; 11]

Розглянемо більш детально сучасні проблеми вдосконалення фінансового моніторингу в українських банках:

– недостатня автоматизація процесів фінансового моніторингу – більшість українських банків використовують застарілі або частково автоматизовані системи моніторингу, що призводить до значного навантаження на персонал та зниження ефективності виявлення підозрілих операцій. Відсутність сучасних ІТ-рішень ускладнює обробку великих масивів даних та своєчасне виявлення потенційних загроз;

– низька ефективність ідентифікації підозрілих операцій – існуючі системи моніторингу часто генерують значну кількість хибнопозитивних спрацювань, що призводить до надмірного навантаження на відділи комплаєнсу. Недосконалість алгоритмів вияв-

лення та застарілі критерії ризиковості не дозволяють ефективно виявляти нові схеми відмивання коштів та фінансування тероризму;

- відсутність належного рівня кваліфікації працівників – персонал банків, залучений до процесів фінансового моніторингу, не завжди має достатній рівень компетенцій та актуальних знань щодо новітніх схем легалізації доходів. Існує проблема недостатнього фінансування програм підвищення кваліфікації та обмеженості якісних навчальних програм з фінмоніторингу;

- проблеми з інтеграцією міжнародних стандартів комплаєнсу – українські банки стикаються зі складнощами при впровадженні міжнародних стандартів FATF та директив ЄС через невідповідність локальної інфраструктури та специфіку національного ринку. Особливо проблемними є питання належної перевірки клієнтів (KYC), впровадження ризик-орієнтованого підходу та забезпечення прозорості бенефіціарної власності. Додаткові труднощі створює необхідність значних фінансових інвестицій у модернізацію систем;
- нестабільність законодавчого та регуляторного середовища – часті зміни у законодавстві та регуляторних вимогах створюють додаткове навантаження на банківські установи щодо постійного оновлення внутрішніх процедур та політик. Неузгодженість окремих нормативних актів та відсутність чітких роз'яснень від регулятора щодо їх практичного застосування призводить до неоднозначного трактування вимог та ускладнює процес їх імплементації банками;

- підвищені ризики у зв'язку з воєнним станом та економічною нестабільністю – в умовах війни значно зростають ризики використання банківської системи для відмивання коштів та фінансування тероризму. Ускладнюється процес верифікації клієнтів та моніторингу операцій через переміщення населення, пошкодження інфраструктури та зміни в характері фінансових потоків. Додаткові виклики створює необхідність дотримання санкційних режимів та контролю операцій у прифронтових зонах;

- недостатній обмін інформацією між банками та регуляторами є суттєвою проблемою у сфері фінансового моніторингу. Відсутність ефективної комунікації ускладнює своєчасне виявлення підозрілих транзакцій та порушень, що може призвести до затримки в прийнятті необхідних заходів. Недостатня координація також знижує можливість ідентифікації схем відмивання коштів, які можуть охоплювати кілька банківських установ. Крім того, відсутність належного інформаційного обміну може послабити контроль за дотриманням законодавства щодо фінансового моніторингу та ускладнити боротьбу з фінансовими злочинами. Вдосконалення співпраці між банками та державними регуляторами є важливим кроком для посилення ефективності фінансового моніторингу та підвищення прозорості фінансових операцій.

Відповідно до дослідницької проблематики даної наукової статті, раціональним буде здійснити сегментацію ключових перспектив вдосконалення фінансо-

вого моніторингу в українських банках на сучасному етапі розвитку банківської системи України.

Для чого скористаємося нижченаведеною блок-схемою (рис. 2) на якій наочним чином відображена дана системність структурних елементів. Зупинимось більш ґрунтовно на сучасних перспективах вдосконалення фінансового моніторингу в українських банках:

- впровадження сучасних технологій автоматизації та штучного інтелекту – підвищення ефективності фінансового моніторингу через автоматизацію та штучний інтелект дає змогу українським банкам швидше і точніше виявляти аномалії та підозрілі операції. Це сприяє зменшенню ризиків, підвищенню безпеки фінансових операцій та створенню надійнішої системи фінансового контролю;

- підвищення рівня кваліфікації працівників через навчальні програми – якісні навчальні програми сприяють підвищенню компетентності працівників банків у сфері фінансового моніторингу. Завдяки цьому працівники зможуть ефективніше здійснювати моніторинг, ідентифікувати ризики та застосовувати передові методи контролю, що забезпечить високий рівень захисту банківських операцій;

Рис. 2. Перспективи вдосконалення фінансового моніторингу в українських банках

Джерело: побудовано автором за [1–2; 5–6; 8–9; 11]

- посилення співпраці між банками та регуляторами – співпраця між банками та регуляторами є ключовим елементом у забезпеченні ефективного фінансового моніторингу. Взаємодія сприяє обміну інформацією, узгодженню дій та впровадженню спільних стратегій, що дозволяє ефективніше боротися з фінансовими злочинами та мінімізувати ризики;

- інтеграція міжнародних стандартів і передових практик – впровадження міжнародних стандартів та передових практик у сфері фінансового моніторингу сприяє підвищенню ефективності та прозорості банків-

ських операцій. Це забезпечує відповідність українських банків міжнародним вимогам, підвищує довіру клієнтів і сприяє інтеграції України у глобальну фінансову систему;

- розширення аналітичних інструментів для оцінки ризиків – впровадження передових аналітичних інструментів дозволяє українським банкам ефективніше ідентифікувати потенційні ризики та здійснювати їхню оцінку. Це сприяє своєчасному виявленню підозрілих фінансових операцій, зменшенню збитків та підвищенню надійності банківської системи;

- покращення законодавчої бази для ефективного фінансового моніторингу – розробка та впровадження сучасних законодавчих норм сприяє створенню чіткої та прозорої системи фінансового моніторингу. Це дозволяє банкам діяти відповідно до міжнародних стандартів, мінімізуючи ризики та підвищуючи довіру з боку клієнтів і партнерів;

- створення єдиної інформаційної системи для обміну даними про підозрілі операції – розробка єдиної інформаційної системи дозволяє забезпечити ефективний обмін даними між банками та регуляторами. Це сприяє своєчасному виявленню і запобіганню фінансових злочинів, підвищує ефективність контролю та забезпечує захист фінансової системи від загроз.

Фінансовий моніторинг в українських банках стикається з низкою актуальних проблем, включаючи недостатню автоматизацію процесів, низьку ефективність ідентифікації підозрілих операцій та відсутність належної кваліфікації працівників. Крім того, нестабільність законодавчого середовища та підвищені ризики в умовах воєнного стану ускладнюють виконання міжнародних стандартів комплаєнсу. Перспективи вдосконалення фінансового моніторингу включають впровадження сучасних технологій, підвищення кваліфікації працівників, інтеграцію міжнародних стандартів, покращення законодавчої бази та створення

єдиної інформаційної системи, що дозволить підвищити ефективність та прозорість фінансових операцій.

Висновки. У сучасних українських банках фінансовий моніторинг стикається з низкою суттєвих викликів та перспектив для вдосконалення. Основні проблеми включають недостатню автоматизацію процесів фінансового моніторингу, що призводить до низької ефективності ідентифікації підозрілих операцій. Відсутність належного рівня кваліфікації працівників також є ключовою проблемою, оскільки вона обмежує здатність банків ефективно здійснювати фінансовий моніторинг. Додатково, інтеграція міжнародних стандартів комплаєнсу залишається викликом через нестабільність законодавчого та регуляторного середовища. Економічна нестабільність та підвищені ризики у зв'язку з воєнним станом додатково ускладнюють ситуацію. Недостатній обмін інформацією між банками та регуляторами також обмежує ефективність фінансового моніторингу.

З іншого боку, існують перспективи для вдосконалення фінансового моніторингу. Впровадження сучасних технологій автоматизації та штучного інтелекту може значно підвищити ефективність та точність моніторингу. Підвищення рівня кваліфікації працівників через навчальні програми дозволить їм краще ідентифікувати ризики та застосовувати передові методи контролю. Посилення співпраці між банками та регуляторами сприятиме обміну інформацією та впровадженню спільних стратегій. Інтеграція міжнародних стандартів і передових практик сприятиме підвищенню прозорості та ефективності операцій. Розширення аналітичних інструментів та покращення законодавчої бази також сприятимуть ефективному моніторингу. Створення єдиної інформаційної системи для обміну даними дозволить своєчасно виявляти підозрілі операції та мінімізувати фінансові ризики.

Список літератури:

1. Бродська І.І. Проблеми дотримання вимог законодавства про фінансовий моніторинг бухгалтерами та аудиторами. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*. 2021. С. 34–36.
2. Вовехак О.Д., Йендоренко О.К. Удосконалення системи фінансового моніторингу в банках України та оцінювання комплаєнс-ризиків. *Problemy Ekonomiky*. 2023. № 3. С. 237–243.
3. Гнаткович О., Овчиннікова Т., Смолінська С. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. С. 1–11.
4. Забчук Г., Івашук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. № 1–2. С. 50–61.
5. Лучко М. Фінансовий моніторинг у контексті бухгалтерської та аудиторської практики в Україні. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2022. Т. 77. № 4. С. 45–52.
6. Руда О., Марценюк О. Діяльність банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. С. 1–12.
7. Ситник Н., Прицак Я. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). С. 94–98.
8. Ситник Н., Фольтович Д. Особливості фінансового моніторингу в період дії воєнного стану. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 182. С. 18–20.
9. Уткіна М. Ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 22–29.
10. Шелудько С.А. Моделі дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу в локальному праві українських банків. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 5–6. С. 306–307.
11. Ширяєва Л., Бойко М., Базутко О. Методичний підхід до проведення фінансового моніторингу контрагентів у системі фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. С. 1–12.

References:

1. Brodska I. I. (2021) Problemy dotrymannya vymoh zakonodavstva pro finansovyy monitorynh bukhhalteramy ta audytoramy [Problems of compliance with financial monitoring legislation by accountants and auditors]. *Oblik, analiz i audyt: vyklyky instytutsiynoyi ekonomiky*, pp. 34–36. (in Ukrainian)
2. Vovekhak O. D., & Yendorenko O. K. (2023) Udoskonalennya systemy finansovoho monitorynhu v bankakh Ukrainy ta otsynuyannya komplayens-ryzykiv [Improvement of the financial monitoring system in Ukrainian banks and compliance risk assessment]. *Problemy Ekonomiky*, no. (3), pp. 237–243. (in Ukrainian)
3. Hnatkovych O., Ovchinnikova T., & Smolinska S. (2022) Finansovyy monitorynh v Ukraini ta napryamy yoho pokrashchennya [Financial monitoring in Ukraine and directions for its improvement]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (38), pp. 1–11. (in Ukrainian)
4. Zabchuk H., & Ivashchuk O. (2022) Ryzky bankivskoyi systemy Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Risks of the Ukrainian banking system under martial law]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsiyi*, no. (1–2), pp. 50–61. (in Ukrainian)
5. Luchko M. (2022) Finansovyy monitorynh u konteksti bukhhalters'koyi ta audytor'skoyi praktyky v Ukraini [Financial monitoring in the context of accounting and auditing practice in Ukraine]. *Halyts'ky ekonomichnyy visnyk Ternopil's'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, no. 77 (4), pp. 45–52. (in Ukrainian)
6. Ruda O., & Martsenyuk O. (2024) Diyal'nist' bankiv v systemi protydyi lehalizatsiyi dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom [Activities of banks in the system of combating the legalization of criminal proceeds]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (59), pp. 1–12. (in Ukrainian)
7. Sytnyk N., & Pritsak Ya. (2023) Bankiv's'ka systema Ukrainy v umovakh viyny: ryzky ta otsinka bezpeky [Banking system of Ukraine under war conditions: Risks and safety assessment]. *Molodyy vchenyy*, no. (6 (118)), pp. 94–98. (in Ukrainian)
8. Sytnyk N., & Fol'tovych D. (2023) Osoblyvosti finansovoho monitorynhu v period diy voiennoho stanu [Features of financial monitoring during martial law]. *Scientific Collection "InterConf"*, no. (182), pp. 18–20. (in Ukrainian)
9. Utkina M. (2023) Retrospektyvnyy analiz rozvytku instytutu finansovoho monitorynhu v Ukraini [Retrospective analysis of the development of the financial monitoring institution in Ukraine]. *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*, no. 13 (27), pp. 22–29. (in Ukrainian)
10. Shelud'ko S. A. (2023) Modeli dyfuziyi mizhnarodnykh standartiv komplayensu v lokal'nomu pravi ukrayins'kykh bankiv [Models of diffusion of international compliance standards in the local law of Ukrainian banks]. *Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, no. (5–6), pp. 306–307. (in Ukrainian)
11. Shyryayeva L., Boyko M., & Bazutko O. (2022) Metodychnyy pidkhid do provadzhennya finansovoho monitorynhu kontrahentiv u systemi finansovo-ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Methodical approach to conducting financial monitoring of counterparties in the financial and economic security system of an enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (42), pp. 1–12. (in Ukrainian)

CURRENT PROBLEMS AND PROSPECTS OF IMPROVING FINANCIAL MONITORING IN UKRAINIAN BANKS

Improving financial monitoring in the banking system is an urgent task due to the growth of financial crimes, such as money laundering, terrorist financing and fraud. The modern economic landscape, characterized by the globalization of financial flows and technological innovations, poses new challenges to banks. In this regard, the improvement of financial monitoring not only ensures the protection of banks against offenses, but also strengthens the confidence of clients and investors in the banking system. One of the key components of improving financial monitoring is the introduction of modern technologies, such as artificial intelligence and machine learning. These technologies allow processing large volumes of data in real time, which increases the effectiveness of detecting suspicious transactions. Automation of financial monitoring processes helps to reduce the risk of human errors, shorten the response time to potential threats and ensure timely notification of relevant authorities. In addition, an important aspect is the improvement of the level of qualification of bank employees in the field of financial monitoring. Training programs and seminars can improve employees' knowledge of international standards, legislation and practical aspects of financial crime detection. Trained specialists are able to more effectively analyze risks and develop strategies to minimize them. The importance of improving financial monitoring is also due to the need to adapt to changes in the regulatory environment. Frequent changes in legislation can create difficulties for banks in complying with norms and standards, so systematic analysis and updating of internal policies are necessary. Banks should actively cooperate with state regulators to ensure compliance with legal requirements and increase the transparency of their operations. Finally, improving financial monitoring is critical to maintaining financial stability in times of crisis, such as war or economic hardship. In such conditions, the banking system can become a target for financial criminals, so it is necessary to intensify monitoring and control efforts. Therefore, the improvement of financial monitoring is an integral part of the strategic development of the banking system of Ukraine, which contributes to increasing its stability, security and competitiveness at the international level.

Key words: financial monitoring, banking system, financial stability, financial stability.